

El Consell Municipal de la Convivència de Viladecans (2005-2012): Una experiència de participació ciutadana amb voluntat d'incidir en l'acollida de les persones immigrades

Mercè Solé Tey

Grup Tres Torres de Viladecans

Introducció

El Consell Municipal de la Ciutadania i la Convivència de Viladecans va néixer el 2005, amb l'objectiu d'afavorir l'acollida de la immigració estrangera que s'anava instal·lant a Viladecans i que sovint era percebuda amb desconfiança pel veïnat, i va desaparèixer al gener del 2012, junt amb la resta de tots els consells sectorials de la ciutat.

L'objectiu d'aquesta comunicació no és fer una anàlisi exhaustiva sobre el paper –modest– que el Consell va jugar, sinó una reflexió personal sobre alguns dels aspectes de la seva tasca que resulten significatius respecte a anteriors etapes de forta immigració a casa nostra, que ja han estat comentades des de diversos punts de vista en aquestes mateixes jornades.

Algunes reaccions davant l'arribada d'immigrants estrangers a Viladecans

A partir dels anys 70 es va començar a produir un trasvassament massiu del treball a pagès cap a les feines de la indústria, que va crear ocupació, no només per als treballadors arribats d'arreu d'Espanya en recerca d'unes millors condicions de vida, sinó també per a molts pagesos de la comarca, que trobaven millors condicions laborals en la seva nova feina. Això va produir un dèficit important de mà d'obra, que es va anar eixugant amb l'arribada progressiva de treballadors del Marroc, que vivien en condicions força pitjors que a casa nostra i que van anar arrelant especialment en algunes poblacions de la comarca, com Viladecans, on el barri de Sales va ser un lloc d'assentament i es va convertir també en un eix de comerç de productes marroquins, fins al punt que en l'imaginari de molts veïns de Viladecans, el barri de Sales és el barri dels marroquins per excel·lència, i Viladecans el summum de la immigració.

Totes dues idees, però, xoquen tossudament amb els números que aporta el cens, cosa que no els fa més fàcils de desmentir. Aquest fenomen d'arribada dels marroquins, que Luis Miguel Narbona descriu esplèndidament en el seu llibre *Marroquíes en Viladecans*¹ ha anat passant per diverses etapes: la instal·lació dels homes sols, el pas de l'economia submergida a una economia normalitzada, l'arribada de les famílies, l'accés a l'habitatge, la progressiva complicació administrativa dels permisos de treball i de residència, i l'extensió de la immigració estrangera a moltes altres nacionalitats.

A mesura que la població estrangera es va anar establint, es van anar formulant noves necessitats, i simultàniament el col·lectiu es va fer més visible: a les places, a les feines, als cafès, a les escoles, als espais públics en general. Aquesta visibilitat va ser el primer pas cap a la seva consciència de ciutadania... i va generar els primers conflictes amb alguns grups de veïns, uns conflictes que alguna vegada es van expressar amb violència, fins al punt que va caldre, d'una banda la intervenció de tècnics, com l'esmentat Luis Miguel Narbona, capaços d'exercir com a mediadors amb la població autòctona, i de l'altra la creació d'una mesa d'entitats per abordar d'una manera comunitària aquesta mena de dificultats.

La immigració com a projectil polític

Un dels punts "calents" d'aquests conflictes, va ser la pretensió dels veïns marroquins de disposar d'un oratori musulmà digne al barri de Sales que substituís el local que utilitzaven, en pèssimes condicions. Aquest desig va desvetllar una gran oposició entre alguns veïns, i, des del meu punt de vista, va ser utilitzat com a eina de desgast del govern municipal per alguns partits polítics a l'oposició. Finalment es va aconseguir de forma molt reeixida, al meu parer, amb l'entitat *Al Nour*. Penso que va posar a prova la paciència dels musulmans del barri i la capacitat d'acollida dels veïns. El fet que *Al Nour* fos considerada una entitat cultural i no religiosa va facilitar l'arbitratge i el control municipal, acceptats finalment per totes les parts.

En aquest context en què la immigració era percebuda per molts com una bomba de rellotgeria, i amb l'objectiu d'influir «en temps real» en la percepció del fenomen migratori, es va crear el Consell Municipal per a la Convivència i la Ciutadania. El tema resultava ingrati per als polítics, i generalment era tractat amb cautela i, massa sovint, utilitzat com a projectil o senzillament negat.

Fins al moment de la constitució del Consell, com he comentat anteriorment, s'havia optat per crear organismes temporals *ad hoc* per resoldre els conflictes. El Consell esdevé un marc nou, que comprenia entitats, partits polítics, ciutadans i experts en el tema. S'estrenava com a posta en pràctica del reglament de participació ciutadana aprovat en l'anterior mandat i tenia tots els números per esdevenir una mena de «Maria» de la participació ciutadana, plena de bonisme i amb escassa repercussió.

Però hi va haver una mena de *deus ex machina* que hi va jugar: en un govern municipal en què hi havia dues forces polítiques en coalició (PSC i ICV-EuiA), una de les quals era molt més feble que l'altra, li va tocar a la més feble (ICV-EuiA) un consell que podia esdevenir una mena de «patata calenta», i li va tocar a més a més sense pressupost, per aquelles coses del bon rotllo –sospito que massa habitual– de les coalicions de govern. Això va comportar que el consell prengués un caire molt diferent a l'esperat. Jo hi vaig treballar com a suport i càrrec de confiança –això tan bescantat– d'una regidora que no tenia dedicació assignada a l'Ajuntament i que, per tant, havia de fer una jornada laboral completa com a professora d'un institut de secundària si volia guanyar-se la vida.

La participació a través dels Consells municipals

No sé quina experiència en teniu, però la dinàmica d'un consell municipal sol ser una mica encarada i més informativa que no pas realment participativa. De fet, els reglaments solen estar més pensats per arbitrar en cas de conflicte que no pas per dinamitzar la participació. Si s'apliquen al peu de la lletra, no hi ha espai a l'espontaneïtat ni, al meu parer, a la creativitat.

Nosaltres en aquell moment no teníem possibilitat de tirar endavant cap programa d'atenció a la immigració a banda d'aquest (els socis no hi estaven d'acord), i ens semblava que aquesta qüestió no es podia abordar sense la participació i la complicitat de la gent de Viladecans, perquè la convivència no s'arregla per decret ni els prejudicis desapareixen amb una simple explicació. Hi ha massa components emocionals en joc. Per tant, vam optar per donar molt de protagonisme als participants, per fer una reflexió conjunta i en cert sentit per convertir en vinculants, en la mesura en què això fos possible, les propostes del Consell. Les actes del Consell eren accessibles per a tothom a través del web municipal i de fet, a la pràctica, el Consell era obert a tothom qui hi vulgués participar.

Els objectius del Consell

Formaven part del Consell representants de tots els partits polítics amb representació a l'Ajuntament (n'hi ha que mai no hi van aparèixer), representants de les entitats (van respondre-hi una trentena), persones significatives per la seva trajectòria i sis persones per sorteig, a banda d'alguns tècnics municipals (aquí tampoc no hi van aparèixer tots). El primer pas va ser marcar-nos uns objectius, que van ser:

- Promoure el treball en xarxa entre les associacions.
- Potenciar l'obertura de les entitats als nouvinguts i el seu paper educatiu, acollidor i difusor de pautes de convivència.
- Consensuar i promoure els aspectes bàsics de convivència, drets i deures, per a tots els ciutadans, sigui quina sigui la seva procedència.
- Promoure la primera acollida dels immigrants: informació bàsica, coneixement de la ciutat, dels seus serveis i institucions, i del seu bagatge cultural, aprenentatge de la llengua.
- Promoure una actitud positiva i constructiva en relació a l'arribada de nous ciutadans, sensibilitzant la població. Donar a conèixer el conjunt de les cultures que actualment conviuen a la nostra ciutat.
- Treballar per trencar els prejudicis mutus entre els col·lectius, i informar àmpliament els ciutadans i ciutadanes de Viladecans dels criteris de distribució dels recursos públics.
- Prioritzar l'atenció a infants, adolescents i joves amb dificultats escolars, manca de feina o en situació de risc.

La tasca del Consell

I a partir d'aquí vam començar a treballar. Algunes entitats van deixar de venir de seguida, però les que van quedar s'hi van implicar a fons. D'entre les actuacions que es van dur a terme vull destacar: La creació de la xarxa «Parlar per Convivre» i la potenciació del voluntariat lingüístic, per la via de fer una campanya de captació de voluntariat, d'oferir formació i compartir recursos, i de col·laborar amb el Servei Local de Català. Val a dir que no es tractava de fomentar una cosa nova des de l'Ajuntament, sinó de promoure el treball conjunt de les entitats, que es van sentir valorades, potenciades i protagonistes. Vam fer fins i tot un llibre de cuina, l'èxit del qual ens va sorprendre a tots. Això va obligar també els tècnics de diversos departaments de l'ajuntament a treballar conjuntament i va ser una molt bona cosa. Després, quan el projecte es va anar enlairant de la base cap amunt, i va adquirir un cert reconeixement, ja va ser més complicat per allò dels protagonismes de les diverses regidories, com sol passar a qualsevol institució gran i complexa.

Informar periòdicament i puntualment dels ajuts, normes, etc. de caire municipal, per sortir al pas

de tota la rumorologia i la desinformació, cosa més aviat discutible, no pas perquè no s'hagi d'informar amb transparència, sinó perquè la sensació és que qualsevol informació d'aquesta mena no aconsegueix traspasar la cuirassa del prejudici. Ens movíem entre les ganes d'informar amb rigor i la constatació que si la realitat mostrés (que no era el cas) que a la pràctica la població immigrada rebia la major part dels recursos, se'ls hauria d'ajudar igualment si complien els criteris marcats de suport a la població més vulnerable i de redistribució de la riquesa, al marge que fos una mesura més o mens popular. Curs de gestió multicultural sobre la immigració, de 85 hores, amb la participació de 80 persones de caire molt diferent, bona part dels quals eren integrants d'entitats i treballadors municipals. Va voler dir treballar conjuntament durant mig any, cosa que a banda dels pocs o molts coneixements adquirits indubtablement va esdevenir una tasca de cohesió entre personal molt divers.

La creació del festival «Entrellaça», que tenia com a eix un dinar multicultural i un munt d'actuacions culturals al seu voltant. La gràcia de l'Entrellaça, però, era el treball previ i conjunt entre les entitats. No buscàvem tant una cosa molt vistosa i exòtica (que també pot ajudar) sinó el treball real entre la gent de diverses procedències que viu a Viladecans.

L'elaboració d'una guia digital per a la immigració. Una tasca que vam iniciar quan jo hi treballava, però que va trigar anys a fer-se realitat, per la seva complexitat. Va funcionar, si no recordo malament, per la intervenció d'un altre "deus ex machina", també altament bescantat: la Diputació.

Feines que no van veure la llum

El calendari, intercultural, de la Convivència. Un calendari intercultural implica moltes qüestions culturals de rerefons religiós, i això no va ser acceptat per l'equip de govern, perquè ho entenien com una apologia de la religió.

El pla de civisme: govern i oposició van reclamar sovint un pla ambiciós sobre el tema, que els tècnics disciplinadament vam elaborar i que va prendre força energies al Consell. No he acabat d'entendre mai per què no es va fer i per què l'oposició no va dir res. Potser formava part d'aquestes coses políticament correctes que després ningú no desitja.

El consell interreligiós de Viladecans. Va ser una demanda, en cert moment, de l'alcalde de la ciutat. Es va fer un pla de treball i una actuació (una exposició sobre diverses tradicions religioses), però va quedar estancat, al meu parer, perquè aquest tema continua sent tabú, cosa que no facilita que les entitats religioses siguin poroses a la vida ciutadana, sinó que les fa més opaques.

La creació d'un GIM (Grup d'Interacció Multicultural). A instàncies de la Confederació d'Associacions de Veïns, es van fer passes per crear un grup de treball intercultural dins l'estructura de la Federació d'Associació de Veïns, que hagués pogut donar continuïtat al treball fet al Consell de la Convivència, fent-lo independent dels vaivens polítics. Va ser viscut per les associacions de veïns com una imposició i no va arribar a fer-se realitat.

Algunes contradiccions

Un consell sobre immigració sense immigrants

Amb tot, el fet que un consell tingui voluntat de ser realment participatiu no l'eximeix de patir resistències i contradiccions al llarg de la seva història. Potser la contradicció més evident és la manca d'immigrants en la seva composició, deguda sobretot al fet que per a la gent que acaba d'arribar formar part d'un Consell com aquest no és ni una possibilitat que es pugui plantejar: pel seu sistema de vida (sovint en la irregularitat administrativa, amb problemes econòmics o amb canvis sobtats de feines, d'horaris i de llocs on viure), perquè no li és una prioritat personal, perquè en molts casos mai no ha tingut ocasions de participar d'aquesta manera, i pel fet que en aquell moment no hi havia cap associació formada per immigrants, que hi haguessin pogut enviar un representant. De fet, la manca d'interlocutors vàlids va ser un problema.

Un tema que es resisteix a ser acceptat

Una altra contradicció va ser la resistència a treballar un tema que era percebut per part d'alguns veïns i entitats com a ingrat. Hi havia una certa tendència a substituir el tema convivència pel civisme (que certament forma part de la convivència), de forma que més que una relació igualitària i cordial amb els ciutadans nous sovint parlàvem dels gossos i els seus propietaris. Això reflecteix la tensió entre un programa polític amb un objectiu clar i un funcionament participatiu.

Les qüestions preventives són difícilment avaluable

Sobretot perquè no es pot demostrar què passaria si no ho féssim. Sap greu que una relació, com la intercultural, que costa molt, moltíssim de construir, és deixada de banda sense tenir en compte ni el cost

Dibuix de Montserrat Cabo per il·lustrar la campanya de recerca de voluntariat lingüístic promoguda pel Consell Municipal per a la Convivència i la Ciutadania de Viladecans

social de la feina feta ni els riscos de futur, sobretot en mig d'una crisi econòmica realment colpidora.

Els canvis de percepció i d'actitud són molt lents

Potser volem resultats a curt termini: cal que els immigrants es puguin aposentar amb calma i que tots ens acostumem a passar del blanc i negre de la nostra infantesa al color en tres dimensions de l'actual realitat. De vegades volem córrer massa... La realitat es mou molt de pressa i costa trobar respostes adequades.

El canvi de percepció i d'actitud no es fa per decret ni immediatament: hi ha components racionals, però n'hi ha molts d'altres d'emocionals i de fantasiosos que es resisteixen al contrast amb l'evidència. Algunes de les mesures preses pel consell, per ser eficaces, requeririen una llarga trajectòria, que no ha estat possible.

El pòsit del Consell de la Convivència

De fet crec que ens va fer avançar sobre la qüestió dels prejudicis i els estereotips.

El primer que vam descobrir és que el concepte mateix d'immigrant és molt relliscós i està ple d'elements molt més subjectius que no sembla. Només cal fer la prova d'intentar comptar-los a partir del cens o en qualsevol grup. Sovint etiquetem com a immigrant algú que fa tres generacions que és a Viladecans, que pot tenir nacionalitat espanyola i ser catalanoparlant... però que es diu Mohamed. O comptem com a italià algú que és d'arrels catalanes, que ha viscut a l'Argentina i que també té arrels italianes. No és fàcil.

Una altra constatació és que costa molt desprendre's dels prejudicis. En el curs de multiculturalitat vàiem com, per exemple, la confusió sobre els jueus i els israelians semblava el dia de la marmota. Hi tornàvem un dia rere l'altre. També la constatació que el fet religiós i el cultural sovint van de bracet i que una actitud excessivament laïcista deixa de banda aspectes fonamentals per a les persones, sobretot per les nouvingudes, que no troben espais públics on expressar-se.

Algunes propostes de treball en relació a l'acollida de la població nouvinguda

El treball amb immigrants, des del meu punt de vista, té tres fronts:

1. El dels drets. No es pot parlar seriosament ni d'integració ni d'igualtat de deures sense igualtat de drets, cosa que hauria de fer revisar amb urgència la llei d'estrangeria. Fa uns anys el departament de Patrimoni de Viladecans va muntar una excel·lent exposició que es deia "D'immigrants a ciutadans". Cal que immigrants i refugiats puguin assolir la ciutadania plena. Altrament la seva situació es va marginalitzant de forma irrecuperable.
2. El de la igualtat d'oportunitats socials i econòmiques. Malgrat la molt errònia percepció de molta gent, els immigrants queden marginats de moltes iniciatives. El desmantellament de l'Estat del Benestar és una bomba en la línia de flotació de la convivència a mitjà i a llarg termini. L'economia submergida, que és el marc on es mouen bona part dels immigrants –i dels que no ho són– és un obstacle seriós perquè la gent consideri que els ajuts es reparteixen de forma equànime. A part d'una pèrdua d'ingressos fiscals i de la Seguretat Social, d'un increment dels accidents de treball, d'una explotació laboral i d'una marginació del sindicalisme.
3. El de la convivència, que reclama una participació activa de la ciutadania, perquè no es pot treballar (només) per decret. Cal canviar percepcions i actituds i això costa més i cal la col·laboració de molts estaments. El treball ha de ser continuat i conjunt, pensat a llarg termini;

Cal aprendre a reconèixer els propis prejudicis i les pròpies pors, més enllà del que és políticament correcte.

Cal fer polítiques de redistribució econòmica transparents.

Potenciar la cultura del país –catalana o castellana– és una bona manera d'acollir la gent que arriba, perquè una cultura que se sent amenaçada fàcilment esdevé xenòfoba.

Seria desitjable promoure l'associacionisme dels immigrants: perquè se sentin més còmodes i perquè es puguin relacionar d'alguna manera amb la resta d'entitats. Costa molt trobar interlocutors.

El bon veïnatge és imprescindible: que la gent es conegui, amb noms i cognoms. Els prejudicis s'acaben en la mesura que tu vas coneixent els veïns. En aquest sentit les actuacions de Càritas, de les Ampes, etc., són molt importants. Trobar bons professionals està molt bé, però també cal que les relacions amb els immigrants siguin "horitzontals". Cal trobar pretextos per al treball comú. Els prejudicis i els conflictes només es poden resoldre raonablement en una societat cohesionada.

La qüestió interreligiosa s'hauria d'anar treballant, perquè en la nostra societat, bona part del recel en relació amb els immigrants està relacionat amb el recel amb tot allò que té a veure amb la religió.

Potenciar tot allò que representi «empoderament» dels immigrants és fonamental.

Vull acabar esmentant que una conseqüència col·lateral del consell va ser l'amistat entre els seus membres. Alguns, ja al marge totalment del Consell, ens vam animar a fer una revista, que es diu Viladecans Punt de Trobada. I de la revista va arrencar un mamut. Però aquesta és una altra història.